

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Friderici Iacobi Beyschlagii, Gymnasii, quod Halæ Suevorum est, Adiuncti, & ad ædem S. Mich. Archangeli Catechetæ extraordinarii, Sylloge Variorum Opusculorum

(Programmatvm, Orationvm, Epistolarvm, Poematvm, Dissertationvm, Aliarvmqve Observationvm ...)

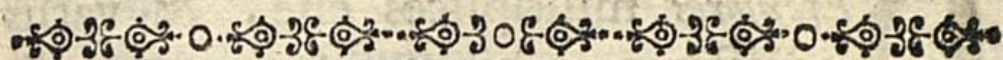
Beyschlag, Friedrich Jakob

Halae Suevorum, M.DCC.XXXI

II. Disputatio De Titulo Defensoris Fidei, (*) Sub Praesidio Viri Praenobilissimi at Excellentissimi Dan. Gvil. Molleri, Com. Palat Caes. Metaph. & Hist. Prof. Publ. Celeber. Facult. suae h.t. Decani ...

urn:nbn:de:gbv:45:1-16153

mus, ut probis & doctis nos nostraque studia probare possimus, illiteratum plausum nec desideramus.

II.

DISPUTATIO

De

TITULO

DEFENSORIS FIDEI, (*)

SUB PRÆSIDIO

VIRI

PRÆNOBILISSIMI atq; EXCELLENTISSIMI

DAN. GVIL. MOLLERI,

Com. Palat Cæs. Metaph. & Hist. Prof. Publ.

Celeber. Facult. suæ h. t. Decani Spectat.

Disquisitioni publicæ propositæ

a

JOH. CHRISTOPHORO MAJERO, (**)

Cünzellavia - Franco,

Altdorfii M DCC. d. xxv. Octobr.

Literis HENR. MEYERI, Univ. Typ. in 4. plag. 3.

(*) *Perelegans & ex omnigenæ eruditionis penu locupletatum atque exornatum de TITULO DEFENSORIS FIDEI Programma haud*

B 3

ita

I. S. N. I.

§. 1.

Defensores multiplices esse, & variis adiectis nominibus a se invicem distinctos ac separatos, præter vetustiorum, recentior quoque comprobant historia. Nimirum *Defensor*, nomen & officii est & dignitatis; unde in Statu non minus Ecclesiastico ac Politico frequentior eiusdem apud Autores occurrit usus. Sub *Cælestino* & *Bonifacio* circa A. C. 423. initium sumxisse *Defensoris Ecclesiæ* appellationem, e *Concil. Afri-*

ita pridem in Pæciles T. III. Lib. II. p. 261. sqq. (conf. T. II. p. 486.) lectoribus suis legendum stitit recondita doctrinæ laude dudum insignis D. Christoph. Aug. Heumannus. Sed fugit eius diligentiam hæc Diss. Molleriana, quam alioqui haud dubie vel laudasset, vel examinasset. Eam ergo, iam triginta abhinc annis habitam, nec ubivis obviam, hunc in finem recudendam curamus, ut illius cum Programme Heumanniano collatio institui queat. De vita cel. auctoris vid. Sect. III.

(**) Is nunc Pastoris primarii & Consistorialis Gaildorffensis, in Comitatu Limpurgico nobis vicino, amplo munere laudabiliter defungitur.

African. Can. 42. satis innotescit. Hinc *Defensor Monasterii*, & ex eodem fonte *Defensores Patrimonii S. Petri* promanarunt, qui a Pontificibus in Provinciis erant constituti, ad tuendum curandumque Patrimonium Ecclesiæ Romanæ, de quibus crebra apud *Gregorium Magn.* mentio in *Epistolis*. *Defensoris Civitatis* meminit *Cassiodorus lib. 7.* cum ait: *Imples revera boni Defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec charitate consumi.* Dictus etiam est *Defensor Plebis*, dum plebis rationem habuerat, atque cognoverat de causis pecuniariis usque ad Aureos 300. nec non de criminibus levioribus: Testamentorum insuper & donationum insinuationes coram ipso factæ sunt, ut & testationes ac depositiones, conf. *Novell. 15. per tot.* *Defensores* autem *Ecclesiæ* etiam *Advocati* dicti sunt, & quidem in genere *Advocatum* *Defensorem* denotare, hinc maxime elucet, quod & *Romani Carolum M. Advocatum S. Petri*, contra *Reges Longobardorum*, sibi elegerunt, & hodie in *Inauguratione Imperator Rom. Advocatum Ecclesiæ* se proficitur. Plura de *Defensoribus* videsis apud *Carol. du Fresne in*

Glossar. voc. Defensor, & Henr. Spelmann. in
Glossar. Archæol.

II.

Defensoris Fidei elögium Regibus Angliæ proprium esse constat: Etenim *Defensor Fidei* est titulus Henrico VIII. Angliæ Regi a Leone X. Pont. Rom. missa *peculiari Bulla* primum specialiter & in singularis prærogativæ testimonium tributus, ob Scriptum stylo elegantiore latino & ferventiore Zelo contra *Martin. Lutherum*, in causa numeri Sacramentorum septenarii & Indulgentiarum quoque promulgatum: postea autem obedientia Pontifici a Rege denegata, ad eiusdem mentem, Statuto quodam Parlamentario sancitum est, ut idem ille titulus Regiis Angliæ titulis in perpetuum annexus & implexus esset, cum adiectione simul tituli *Supremi Capitis Ecclesiæ Anglicanæ*. Tenor Statuti est; *The Kings style shall be: Henry the eight, by the grace of God, King of England, France and Ireland, Defendor of the Faith, and of the Church of England, and also of Ireland, in earth the supreme head: Which style shall be united and annexed for ever unto the Imperial Crowne of the Realme of England.* Quæ latine reddere placet h. m. Regis stylus
five

sive titulus erit : *Henricus VIII. Dei gratia Rex Angliæ, Franciæ & Hiberniæ, Caput in terra supremum : Qui stylus sive titulus iungi & annecti in perpetuum debet Imperiali Coronæ Regni Angliæ.*

III.

Ad Bullam Pontificiam, cuius paulo ante in § 2. mentio iniecta est, quod attinet, reperire eam licet, *Latine* quidem, in *Laërt. Cherubini Bullar. Magno Tom. I. ad A. C. 1521. Selden. Titl. of. Hon. lib. 1. c. 5. n. 4. & Iacob. Houvel de Præcedentia Reg. f. 20. 21.* licet paulum mutilata : *Anglice* autem in *Ioh. Speed Histor. Henric. VIII.* unde excerpta ut heic quoque latino suo primo in habitu compareat, operæ pretium esse duxi; verba igitur illius ordine sunt posita seq. **LEO** Episcopus Servus Servorum Dei, charissimo in Christo filio **HENRICO** Angliæ Regi, Fidei Defensori, *Salutem & Apostolicam benedictionem.* Cum supernæ dispositionis arbitrio, licet imparibus meritis, Universalis Ecclesiæ Regimini præsidentes, ad hoc cordis nostri longæ lateque diffundimus cogitatus, ut Fides Catholica, sine qua nemo proficit ad Salutem, continuum suscipiat incrementum. Et ut ea, quæ pro cohibendis

conatibus illam deprimere, aut pravis mendacibusque commentis pervertere & denigrare molientium, sana Christi fidelium, præsertim Dignitate Regali fulgentium, Doctrina sunt disposita, continuis proficiant incrementis, partes nostri Ministerii & operam inpendimus efficaces. Et sicut alii Romani Pontifices, Prædecessores nostri, Catholicos Principes, prout rerum & temporum qualitas exigebat, specialibus favoribus prosequi consueverunt, illos præsertim, qui procellosis temporibus & rabida Schismaticorum & Hæreticorum fervente perfidia, non solum in Fidei serenitate, & devotione illibata Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, immobiles perstiterunt; verum etiam tanquam ipsius Ecclesiæ legitimi Filii, ac fortissimi Athletæ, Schismaticorum & Hæreticorum insanis furoribus, spiritualiter & temporaliter se opposuerunt. Ita etiam Nos Maiestatem Tuam, propter excelsa & immortalia erga Nos & hanc Sanctam Sedem, in qua Divina permissione sedemus, opera & gesta, condignis & immortalibus præconiis ac laudibus efferre desideramus, ac ea sibi concedere, propter quæ invigilare debeat, a grege Dominico
lupos

lupos arcere, & putrida membra, quæ mysticum Christi corpus inficiunt, ferro & materiali gladio abscindere, & nutantium corda Fidelium, in Fidei soliditate confirmare. Sane cum nuper dilectus Filius *Iohannes Clerk*, Maiestatis Tuæ apud Nos Orator, in Consistorio nostro, coram Venerabilibus Fratribus nostris, Sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalibus, & compluribus aliis Rom. Curiae Prælati, LIBRVM, quem Maiestas Tua, charitate, quæ omnia sedulo & nihil perperam agit, Fideique Catholicæ Zelo accensa, ac devotionis erga nos & hanc Sanctam Sedem fervore inflammata, contra errores diversorum Hæreticorum sæpius ab hac Sancta Sede damnatos, nuperque per *Martinum Lutherum* suscitatos & innovatos, tanquam nobile & salutare quoddam Antidotum, composuit, nobis examinandum, ac deinde AVTORITATE NOSTRA approbandum obtulisset, ac luculenta Oratione sua exposuisset, Maiestatem Tuam paratam ac dispositam esse, ut, quemadmodum veris rationibus, ac irrefragabilibus Sacræ Scripturæ ac Sanctorum Patrum Autoritatibus, noto-

notorios errores eiusdem *Martini* confutaverat, ita etiam omnes eos sequi & defensare præsumentes, totius Regni sui viribus & armis persequatur; Nosque eius LIBRI admirabilem quandam, & cœlestis Gratiae rore conspersam doctrinam, diligenter accurateque introspeximus, Omnipotenti DEO, a quo omne Datum optimum, & omne Donum perfectum est, immensas gratias egimus, qui optimam & ad omne bonum inclinatam mentem Tuam inspirare eique tantam gratiam superne infundere dignatus fuerit, ut ea scriberes, quibus sanctam eius Fidem contra novum errorum damnatorum huiusmodi Suscitatores, & reliquos Reges & Principes Christianos Tuo exemplo invitares, ut & ipsi etiam orthodoxæ Fidei & Veritatis Evang. Veritati in periculum & discrimen adductæ, omni ope sua adesse, oportuneque favere vellent. Æquum autem esse censentes, eos, qui pro Fidei Christi huiusmodi defensione pios labores susceperunt, omni laude & honore afficere, volentesque non solum ea, quæ Maiestas Tua contra eundem Martinum Lutherum

abso-

absolutissima doctrina, nec minori eloquentia scripsit, condignis laudibus extollere ac magnificare, AVTORITATEQVE NOSTRA approbare & confirmare, sed etiam Maiestatem Ipsam Tuam tali honore ac titulo decorare, ut nostris ac perpetuis futuris temporibus, Christi Fideles omnes intelligant, quam gratum acceptumque nobis fuerit *Maie-*
statis Tuae Munus, hoc præsertim tempore nobis oblatum. Nos qui PETRI, quem CHRISTVS in coelum ascensurus VICARIVM suum in terris reliquit, & cui curam sui gregis reliquit, veri Successores sumus, & in hac *sancta Sede, a qua omnes Dignitates ac Tituli emanant*, sedemus, habita supra his cum iisdem Fratribus nostris matura deliberatione, decorum unanimi consilio & assensu *Maie-*
stati Tuae Titulum hunc VIZ. FIDEI DEFENSOREM donare decrevimus, pro-ut TE tali Titulo per præsentem insignimus, mandantes omnibus Christi Fidelibus, ut Maiestatem Tuam hoc Titulo nominent, & *cum ad Eam scribent*,
post

post dictionem REGIS adiungant FI-
DEI DEFENSORI. Et profecto huius Ti-
tuli excellentia & dignitate, ac singulari-
bus meritis Tuis diligenter perpensis &
consideratis, *nullum neque dignius,*
neque Maiestati Tuæ convenientius
Nomen excogitare potuissemus, quod
quoties audies ac leges, toties propriæ vir-
tutis, optimique meriti Tui recordaberis.
Nec huiusmodi Titulo intumescas, vel in
superbiam elevaberis, sed, solita Tua pru-
dentia, humilior, & in Fide Christi ac de-
votione huius Sanctæ Sedis, a qua exalta-
tus fueris, fortior & constantior evades,
ac in Domino, Bonorum omnium Largi-
tore, lætaberis, perpetuum hoc ac immor-
tale Gloriæ Tuæ monumentum *Posteris*
Tuis relinquere, illisque viam ostendere,
ut si tali Titulo Ipsi quoque insigniri
obtinent, talia etiam opera efficere,
præclaraque Maiestatis Tuæ vestigia
sequi studeant, quam, prout de Nobis
& dicta Sede optime meritam, una cum
Vxore & Filiis, ac omnibus qui a Te & ab
illis

illis nascentur, Nostra benedictione, in
Nomine Illius, a quo illam concedendi,
potestas data est, larga & liberali manu be-
nedicentes, Altissimum Illum, qui dixit:
*Per me Reges regnant & Principes
imperant, & in cuius manu corda
sunt Regum*, rogamus ac obsecramus, ut
Eam in suo sancto proposito confirmet,
Eiusque devotionem multiplicet, & præ-
claris pro Sancta Fide gestis ita illustret, ac
toti orbi terrarum conspicuam reddat, ut
iudicium quod de Ipsa fecimus, Eam tam
insigni Titulo decorantes, a nemine fal-
sum aut vanum iudicari possit: Demum,
mortalis huius vitæ finito curriculo, sem-
piternæ illius gloriæ consortem atque par-
ticipem reddat. Dat. ROMÆ, apud S. Pe-
trum, *Anno Incarnationis Dominicæ
Millesimo Quingentesimo Vicesimo
Primo, V. Idus Octobris. Pontificatus
Nostri Anno Nono. Ego LEO Christ. Catholicæ
Ecclesiæ Episcopus. Ss. Additum sigillum Leo-
nis cum Elogio: Ad Dominum, cum
tribularer, clamavi, & exaudivit me.
Iuxta posita XXVII. Cardinalium subscriptio.*

IV.

IV.

Rex *Henricus* statim, post acceptam hanc Bullam Papalem, Titulo tam excellenti sibi tributo est usus: ac inirio quidem, secundum expressum Bullæ tenorem, hac verborum serie: *Henricus VIII. D. G. Angliæ & Franciæ Rex*, DEFENSOR FIDEI, & Dominus Hiberniæ; postea vero Hibernia in Regnum evecta, eamque ob causam reliquis Regiis Titulis adiuncta, Nomini DEFENSORIS FIDEI locus post verba: *Hiberniæ Rex*, assignatus est, h. m. *Henricus VIII. D. G. Angliæ, Franciæ & Hiberniæ Rex*, DEFENSOR FIDEI.

V.

Ab errore igitur immunes haudquam censendi erunt illi, qui ea in opinione versantur, ac si titulus *Fidei Defensoris* a Leone X. quidem Henrico Regi decretus, sed a Clemente VII. per Bullam demum fuerit collatus: Ita enim apud *Hofmann. in Lexic. Univers. Tom. I. voc. Defensores*, legere licet: *Angliæ Rex Fidei Defensorem se dicit, qui titulus a Leone X. decretus, & per auream Bullam Clementis VII. Henrico VIII. delatus, quod is Regio Calamo partes Ecclesiæ Romanæ contra Lutherum defendisset: potiori*
nunc

nunc iure Successoribus eius, fortissimis Veræ Fidei Vindicibus, competit. Qua autem ratione hic titulus a Clemente Henrico per Bullam potuerit deferri, ignoro, utpote qui iam antea a Leone X. per Bullam in §. 3. productam eidem fuit collatus: quin potius anathemate Henricum a Clemente ferendum, quam titulo eiusmodi splendido & excellenti fuisse insigniendum, historiæ testantur. Sane *Platina in Vita Clementis VII.* memoriæ prodidit seqq. *Henricum VIII. Angliæ Regem Clemens VII. ob divortium cum Catharina Imperatoris Amita improbatum, & Anathema intentatum, eo impulit, ut patria religione deserta, nova & nefaria Lutheri dogmata, quæ antea scripto improbaverat, sequeretur.*

VI.

Cur *Platina in Vita Leonis X.* nullam plane mentionem fecerit insignis adeo in Regem Angliæ collati tituli, merito quis mirari posset. Nimirum neque de scriptis Lutheri, neque de Regia eorundem refutatione, multo minus de Pontificia refutationis regię compensatione, quidpiam ibi licet reperire; nisi quod de nomine Lutheri aliqua inserta leguntur h. m. *Fuit Annus*
Tom. II. Fasc. I. C 1517.

1517. tum pace Italica, & aliis quibusdam rebus admodum memorabilis, tum Romanæ Ecclesiæ gravissimus ac pestilentissimus: Tunc enim Martini Lutheri heresiarchæ infandum nomen ex ultima Germania finibus audiri primo cæptum est.

VII.

*Argumentum scribendi Rex Angliæ sumsit ex Libro Lutheri de Captivitate Babylonica: sic enim Ioh. Sleidanus in Commentar. de Statu Relig. & Reip. Carolo V. Cæs. lib. 3. fol. 38. edit. Argent. 1555. In tanto, ait, numero adversariorum Lutheri, Britannia Rex, Henricus VIII. illum etiam oppugnat, & primo quidem iudicium illius de Indulgentiis convellit, & Pontificatum defendit: post, omnem illam disputationem de Sacramento Ecclesiæ reprehendit, sumto scribendi argumento ex libro de Captivitate Babylonica. Prodiit nempe An. 1520. Libellus in forma quarta, cum tit. de Captivitate Babylonica Ecclesiæ, Preludium Martini Lutheri, Wittembergæ. Non adiecto quidem anno impressionis, qui tamen ex Tom. Ienens. 2. Opp. Luther. fol. 132. edit. 1555. Anno 1520. memorato prodiisse debuit, verbis id evincen-
tibus fere seqq. Antwort teutsch D. Martin
Luthers/*

Luthers / auf König Heinrichs von Eng-
 land Buch. Anno Domini M D XXII.
 Ich hab vor zweyen Jahren ein Büch-
 lin zu Latein auslassen gehen / mit Na-
 men / die Babylonische Gefängnis.
 Itemque ex verbis istis, quæ libello de Captiv.
 Babyl. præmissa sunt statim ab initio : De
 Indulgentiis ante duos annos scripsi, sed sic,
 ut me nunc mirum in modum poeniteat
 editi Libelli : Libellus autem ille editus est
 Anno 1518. neque addito etiam Typogra-
 phi nomine, quod tamen *loh. Grunenbergii*
 fuisse, alia eo anno Wittebergæ litteris il-
 lius edita scripta probare posse videntur.
 Atque huic Lutheri libro Rex Angliæ li-
 brum opposuit, cum tit. *Affertio VII. Sacra-*
mentorum adversus Lutherum ; quem per *Io-*
hann. Clerk, Regium in Aula Rom. Orato-
 rem, *Leoni X. Pont. Rom.* An. 1521. exami-
 nandum ac deinde Autoritate Papali appro-
 bandum offerri mandavit : Cuius libri Ar-
 chetypus adhuc hodie Romæ in Vaticano
 dicitur asservari, cui manu sua Rex as-
 scripsit :

*Anglorum Rex Henricus
 Leoni mittit hoc Opus &
 Fidei testem & amicitia.*

quæ tres lineolæ penitus discrepant a quatuor sequentibus libello Lutheri de Capt. Babyl. in fine appositis hisce:

Hostis Herodes impie

Christum venire quid times?

Non arripit mortalia

Qui regna dat cœlestia.

VIII.

Diverſo deinceps tempore, diverſis in locis Opus illud Regium eſt excuſum: primo nempe *Parisiis* cum tit. *Aſſertio VII. Sacramentorum adverſus Lutherum*, per *Henricum VIII. An. 1523. in 4.* poſtea *Lugduni* cum tit. *Regis Angliæ Henrici VIII. Aſſertio VII. Sacramentorum adverſus Lutherum*, *An. 1561. in 4.* ut alia iam loca nunc non adducam. Quemadmodum autem in *Anglicam* ſtatim *Linguam* id ipſum verſum eſſe conſtat, ita in *Germanicum* quoque idioma tranſfuſum ex *Lutheri Tom. II. Ienens. fol. 133. edit. 1555.* elucet verbis hisce: *Zulezt hat Henricus, König von Engelland Lateiniſch / wider das Büchlein die Babylonische Gefängnis / geſchrieben / das iſt nun auch verteuſcht in Meiſſen / und da meynen ſie / dem Luther ſey gerathen. Similiter latinus Lutheri libellus de Captiv. Babyl.*

Babyl. germanice expressus in vulgus exiit, quam tamen versionem Luthero minus placuisse, citato eius ex Tomo apparet, ubi allegato loco dicitur: Und wiewol ich das Liecht nicht scheue/ hat mirs doch nicht gefallen / daß es verteutsch ist / aus der Ursach / daß mein giftiger Feind gethan hat / mich zu schänden / und gar selten getroffen wird/was ich selbst nicht verteutsche.

IX.

Nulla prorsus ratione *duobus Martinis*, alteri quidem *Luthero*, alteri *Zeillero* possum accedere, opinantibus, non tam ipsum Regem, quam personam aliquam ecclesiasticam, sub Regis nomine delitescentem, commemoratum illum librum exarasse. Ita enim *Lutherus Tom. II. Ien. dictæ edit. fol. 133.* Es meynen viel / König Heinrich habe diß Büchlein nicht selbst gemacht / da liegt mir nichts an / es habe König Heintz oder Kuntz / Teuffel oder die Hölle selbst gemacht: Wer leugt / der ist ein Lügner / darum fürcht ich ihn nicht. Mich dünckt wol / König Heinrich habe ein Elle grobs Tuchs oder zwö dazu gegeben / und der giftige Bube *Leus*, der wider *Erasmus* geschrieben hat / oder seines

gleichen / habe die Kappen geschnitten /
 und mit Futer unterzogen / aber ich will
 sie ihnen austreichen / und Schellen da-
 ran schürzen / ob Gott will. Zeillerus au-
 tem *Centur. 3. Epist. 2. tradidit seqq.* Ob-
 gedachter König Heinrich der VIII. (in des-
 sen Namen ein Geistlicher in Engelland /
 ein Buch wider D. Luthern geschrieben)
 hat sich *the head of the Church of Engeland,*
and Defenseur of the Faith, das ist / das
 Haupt der Kirchen in Engelland / und Be-
 schützer des Glaubens genannt. *Præter-*
quam autem quod Henricus VIII. a Paren-
te suo Archiepiscopatui Cantuariensi, ut-
pote secundogenitus, destinatus, primam
suam adolescentiam elegantioribus artibus
ac scientiis, præcipue vero rebus appre-
hendendis Theologicis, consecraverat,
profecto in Bulla etiam Papali verba inve-
nire licet seqq. *Cum nuper Iohannes Clerk,*
Maiestatis Tue apud nos Orator, Librum,
quem Maiestas Tua contra errores, nuper per
Mart. Lutherum suscitatos & innovatos, tan-
quam nobile & salutare quoddam Antidotum,
composuit, nobis examinandum obtulisset.

X.

Neque aliam de Rege Angliæ senten-
 tiam

tiam plerique hodie maximæ etiam fidei Autores foveant, quippe qui expressis verbis librum illum soli Regi vindicant. Sic Gilbertus Burnet in the Abridgment of the History of the Reformation of the Church of England, h. e. in Epitom. Histor. Reformation. Eccles. Angl. lib. 1. pag. 20. ait: But no complement wrought so much on the King's Vanity, as the Title of Defender of the Faith, sent him by Pope Leo upon the Book, which he writ against Luther concerning the Sacraments. i. e. *Apud Regem, intuitu vanæ eius ambitionis, nullum elogium in tanto erat pretio, quam Titulus Defensoris Fidei, quem ei Papa Leo trans mittebat, postquam librum adversus Lutherum scripsisset de Sacramentis.* Quo etiam faciunt ea, quæ ibidem pag. 30. seq. leguntur h. m. The King laid hold on this occasion, to become the Church's Champion, and wrote against Luther, as was formerly told. His Book, besides the Title of Defender of the Faith, drew upon him all that Flattery could invent to extol it; yet Luther not daunted with such an Antagonist, but rather proud of it, answered it, and treated him as much below the respect that was due to a King, as his

Flatterers had raised him above it. h. e. Rex captata hac occasione, propugnatorem Ecclesiæ se exhibiturus, contra Lutherum, ceu supra dictum, librum scribebat. Qui una cum titulo Defensoris Fidei, omnia quæ ex adulatione quocunque modo proficisci potuerant, in eum cumulate derivabat. Lutherus autem eiusmodi ob Antagonistam animum non tam despondens, quam effereus, illi respondebat, atque Regem tanto indignius excipiebat, quanto amplioribus elogiis Adulatores eum antehac exornaverant. Sic etiam *Petrus Suavis Polanus*, vel, quod genuinum eius nomen est, *Paulus Sarpius Servita*, in *Histor. Concil. Trident. ex Italic. Latin. versa*, lib. 1. edit. Francof. 1621. pag. 17. seq. Ex Lutheri adversariis maxime illustris fuit Henricus VIII. Angliæ Rex: Is quum primogenitus Regis non esset, Patris designatione ad Cantuariensem Archiepiscopatum destinatus, pueritiam in bonarum artium ac disciplinarum studiis posuerat. Sed ex tabe mortuo si tre natu grandiore, Patri post vita functo in regnum successit. Tunc fore sibi gloriosum existimans ingenii vires periclitari in tam nobili religionis controversia, contra Lutherum

therum de VII. Sacramentis librum edidit, quo & Pontificis Rom. auctoritatem confirmare & Lutheri doctrinam labefacere contendit. Sic denique *Io. de Bussieres in Flosc. Hist. p. 387.* Henricus VIII. in Lutherum Diadematus Athleta propugnauerat Ecclesiam scriptis, *Fidemque defenderat, non opera, ut ceteri Principum, aliena, sed sua, h. e. fœtu ingenii.*

XI.

Solenni Processione, Librum Regis, uti alias in Reliquiarum fieri solet veneratione, Romæ exceptum, & Consistorio Cardinalium a Leone Papa habito, Fidei Defensoris titulum ei collatum, atque Bullam, per Nuncium eapropter singulariter delectum, illi ipsi fuisse transmissam, *Gregorius Letus in Theatro Britannico, part. 3. pag. 454.* memoriae prodidit: Faceva, inquit, in questo mentre molti progressi con la sua dottrina Lutero in Germania; Henrico che si conservava nell'ambitione di rendersi l' Arbitro di tutti gli affari & interessi temporali de' maggiori Principi dell' Europa, per acquistar fama di formidabile al Mondo, stimò che opponendosi a Lutero, e proteggendo la Chiesa, si renderebbe in Roma & appresso gli Ecclesiastici in molto credito, e d'

*un nome immortale, di modo che scriffe contro Lutero, e prese per soggetto la cattività di Babilonia; questo Libro, come venendo da un Rè, e per una causa tanto favorevole alla Chiesa Romana, fù ricevuto in Roma con solenne Processione, come si fa delle Reliquie de' Santi, di sorte che Leone X. allora Pontefice convocato il Concistorio, diede ad Enrico il Titolo di Difensor della Fede, e gliene mandò la Bulla con Nuntio espresso: Lutero però rispose al Libro, mà satiricamente, e senza alcun rispetto al carattere Regio. h. e. Interea temporis doctrina Lutheri multos in Germania progressus faciebat: Henricus ambitione imbutus gerendi se Arbitrum omnium rerum & causarum, quæ a potentioribus Europæ Principibus agebantur, ad obtinendam in mundo formidabilis famam, opinabatur, se in magna æstimatione Romæ apud Clerum futurum, si Luthero se opponendo Ecclesiam defenderet, Nomenque immortale se consecuturum, quod contra Lutherum scripsisset, ansam fumendo a Captivitate Babylonica: *Hic Liber*, utpote a Regia veniens persona, & in Ecclesiæ Rom. favorem scriptus, *Romæ**

Romæ solenni cum Processione, qua alias Reliquiæ Sanctorum affici solent, est exceptus, ita quidem, ut Leo X. tunc Pontifex convocato Consistorio, titulum Defensoris Fidei Henrico dederit, hincque ipsi Bullam cum Nuncio sigillatim expedito miserit. Qua vero autoritate nixus Letus hæc talia de solenni Processione ac speciali Nuncii expeditione tradiderit, haud facile dixerim: certe apud Sarpium d. l. reperire duntaxat licet seqq. Qui liber quidem cum ad Leonis manus pervenisset, Regem de se & Ecclesia tam bene meritum, honorifico Defensoris Fidei elogio decoravit.

XII.

Quemadmodum dicti editione Libri Rex non tantum maximam apud Pontificem Rom. gratiam iniit, sed elogium etiam ab eodem retulit oppido insigne, ita aliis similiter editis libris, parem Papæ vel applausum vel remunerationem haudquam promeruit. *Feliciter sane, inquit Jacobo Episcopo Wintoniensi Præfat. in Opera Regia Jacobi Regis, quod hic a Pontifice Rex steterit. Alias eius scripta pari cum aliis virulentia traducerentur: Post enim*
duos

duos publicavit Libros nihilo deteriores, five stylum, five argumentum spectemus, hunc, de *Auctoritate Regia contra Papam*, illum, de *Concilio Mantuano* sententiam suam exponentem: In quibus quia aliud quiddam spirare visus est, Pontificem non habuit famæ suæ tubicinem.

XIII.

Si iam quærat, quid Rex edito illo adversus Lutherum libro, vel apud Lutherum, vel apud alios homines effecerit? Responsio ex producta Sarpii Historia commode afferri potest ista: Nimirum Rex eo ipso nihil aliud effecit, quam alii suis oppositionibus effecerunt; Luthero enim semper reponente, libri multiplicabantur, contentionum ardor au-
gescebat, multorum curiositas excitabatur, qui capti studio discutiendi controversias, facile deprehendebant abusus & errores, qui redarguebantur, adeoque a cultu Pontificio alieniores sepe fiebant. Inprimis autem hæc Regis ad eam causam accessio fecit, ut plerique in hac controversia sibi non satisfacerent, imo, sicut in pugna, Spectatorum favor ad debiliorem plurimum propendere solet, & quæ ab eo geruntur, licet mediocria, fiunt maximi, ita heic Adversarii potentia factum, ut haberet Lutherus populum
ad

ad favendum causa suæ, multo, quam ante, proclivior. Quod sane de favore populi iudicium, magis pravitati, quam, ceu I. C. Becmano Notit. Dign. Illustr. Dissert. 2. cap. 2. §. 6. est visum, sagacitati Sarpianæ fuerit adscribendum, quippe ut in aliis, sic in hisce etiam Lutheri actionibus, peculiarem supremi Numinis directionem adfuisse, eventus tandem, optimus magister, comprobavit. Neque eapropter illud etiam probandum erit iudicium, quod Sfort. Pallavicinus in Hist. Concil. Trid. ex Latina Io. Bapt. Giattini Soc. Ies. interpretatione attulit: Henrico Lutherus contumeliose respondit, eodem plane contemptu, quo in privatos adversarios utebatur: quæ insolens petulantia favorem illi existimationemque apud vulgus conciliabat; quasi infra Reges non sit, qui Reges non veretur.

XIV.

Lutherus igitur Regii Nominis splendore haudquaquam consternatus, aiente Sarpio d. l. pag. 18. posita reverentia tantæ Maiestati debita, Henrico pari vehementia & verborum acerbitate respondit, qua Doctorculorum vulgus solebat excipere. Nimirum tradente Sleidano in Commentar. de Stat.

Stat. Relig. lib. 3. fol. 38. edit. Argent. An. 1555. in tanto numero adversariorum Lutheri, Britanniae Rex Henricus VIII. illum etiam oppugnat, & primo quidem iudicium illius de Indulgentiis convellit, & Pontificatum defendit: post, omnem illam disputationem de Sacramentis Ecclesiae reprehendit, sumto scribendi argumento ex libro de captivitate Babylonica. *Lutherus*, ubi cognovit, acerrime respondet, in eiusque causae defensione, nullius hominis dignitatem aut splendorem quicquam apud se valere, demonstrat. (*) *Epistola responsoria Lutheri* extat *Tom. II. Ienens. a fol. 132. usque ad fol. 148.* cuius titulus & praefatio est: Antwort teutsch D. Martin Luthers/ auf König Heinrichs von Engelland Buch. Ann. Dom. 1522. Lügen thun mir nichts/ Wahrheit sehen ich nicht. IESUS. Martinus Luther von Gottes Gnaden Ecclesiastes zu Wittenberg/ allen die dis Büchlin lesen oder

(*) *Merentur hic legi, quae Cel. D. Heumanus in Pæciles T. II. Lib. IV. n. III. p. 486. sqq. de Lutheri libro adversus Regem Angliae, erudite scripsit, coll. Ven. Coleri Bibl. Theol. Sel. T. III. p. 225. Add. Cel. D. Fabricii Centif. Luth. P. I. p. 75-78. & P. II. p. 559-562. F. I. B.*

oder hören. Gnade und Friede in Christo / Amen. Non videtur autem Pallavicinus hanc Lutheri epistolam legisse, quando loc. cit. scripsit: *Hunc æmulum tam excelsum aliquamdiu reverenter, quamvis invitus, toleravit Lutherus, sed post aliquot annos illi Principi contumeliose respondit.* Sane vix An. 1521. typis excusum Regis librum nactus Lutherus, sequente statim anno duriter satis & intrepide eum refutavit. Et licet postea A. 1526. *Litteris deprecatoriis* ad Regem missis, vehementiæ nimiae se poenitere asseruerit, tamen cum Lutherus sensisset, se Henricum placando non esse, ad pristina reversus, eadem vehementia, qua prius, eum de novo impetivit, præsertim *Literis illis una cum libello aliquo sub Regis nomine A. 1527. vulgatis*, in quo, quia Lutherus accusabatur, quasi in Literis palinodiam cecinisset, magnanime *in libello*, D. Martin Luthers Antwort auf des Königs zu Engelland Lästerschrifft / An. 1527. respondit: Ich wolte zu dem Büchlin aus grossen Hochmuth wohl stille schweigen/ wo mir nicht durch solch Büchlin/ mein Brief (weiß nicht durch wem es ist geschehen) dahin gedeutet wurde / als hätte ich palinodiam

nodiam gepfiffen/ das ist/ meine Lehre wider
 derruffen / das ist mir gar in keinen Weg
 zu leiden : denn das gehet nicht an meine
 Person (welche soll schweigen und leiden)
 sondern meine Lehre (welche soll schreien
 und schmeissen) hie gebe mir Gott nur
 kein Gedult noch Saufftmuth ; hie sage
 ich / Nein / Nein / Nein / weil ich eine
 Uder regen kan.

XV.

Ad deprecatorias Lutheri quod literas at-
 tinet, eas, quod prolixiores sunt, haud
 putavi esse transcribendas, qui tamen de-
 siderio illas legendi tenetur, citat. Tom. III.
 len. fol. 360. seqq. potest evolvere. Ex pau-
 cis interim huc transumptis proclive de re-
 liquis iudicium fuerit ; sunt autem hæcce:
 Durchleuchtigster König und Fürst. Wie-
 wol ich an Euer Königl. Würde und
 Majestät zu schreiben billich ein Schen-
 solt gehabt haben / darum daß ich mir be-
 wußt / daß ich dieselbige E. K. Würd
 höchlich erzürnet und beleidigt hatte / mit
 meinem Büchlin wider E. M. nicht von
 mir selbst / sondern von denen dazu verur-
 sacht / die es mit E. M. nicht gut meynen/
 unbedächtig und eilend in Druck verfertig-
 get.

get. *Et post plura interiecta:* Derhalben ich
in und mit dieser Schrift E. M. zu Fussen
falle / aufs demüthigst so ich immer kan
und mag / beyde um des Leydens Christi
und seiner Ehre willen / bittend und fleh
hend / E. M. wollen sich mir zu verzeihen
und vergeben gnädiglich finden lassen / wo
rinn ich jemals E. M. beleidigt habe /
wie denn Christus selbst gebeten und ge
botten hat / einander die Schuld und Feis
le zu vergeben. Denique verba illarum li
terarum, ex quibus *Palinodiam doctrinae Lu
theri* exsculpere Henricus conabatur, sunt
ista: Wo es E. K. M. nicht entgegen wä
re / derselben E. K. M. ein Widerspruch
zu thun / und Ihrer Maj. Namen / durch
ein öffentlich Büchlin wiederum zu ehren /
wolt Sie mir solches gnädiglich zu verstes
hen geben / wil ichs ohn allen Verzug wil
lig und gern thun. Denn ob ich gleich E.
M. Hoheit zu rächen / ein verachter / nich
tiger Mensch bin / so wäre dennoch nicht
geringer Nutz und Fromen dem Evange
lio / und der Ehre Gottes / daher zu hof
fen / so mir vergönnet würde an Königli
che Würde zu Engelland von des Evans
gelii Sachen zu schreiben.

Tom. II. Fasc. I.

D

XVI.

XVI.

An præter *Iohannem, Rossensem Episcopum*, alius quisquam Regem adversus Lutherum Scripto quopiam defenderit, me quidem nunc later, ab illo tamen Episcopo librum prodiisse constat, cum inscriptione hacce: *Defensio Regiæ Assertionis contra Babylonicam Captivitatem, per Ioann. Rossensem Episcopum, Colonia An. 1525. in 4.* Alias vero notari etiam potest *Henrici VIII. Angliæ Regis ad Saxoniam Principes, de coercenda Lutherana factione, & Luthero ipso, Epistola, & ad eam Georgii Ducis Rescriptio, An. 1523. in 4. omisso impressionis loco edita.*

XVII.

Enimvero ante editam illam VII. Sacramentorum adversus Lutherum Assertionem, Henricum iam novum aliquem honoris titulum ambiisse, ad æmulationem Regum tum *Hispaniæ*, qui *Catholici*, tum *Galliæ*, qui *Christianissimi* titulo a Pontificibus Romanis erant insigniti, eo minus erit dubitandum, quo accuratiore circumstantiarum commemoratione, Regia honoris eiusmodi cupiditas a *Pallavicino* ex Actis Pontif. Consistorialibus est expressa in *Hist.*
Con-

Concil. Trid. loc. cit. quem locum, quod alia quoque præsens argumentum oppido illustrantia in eo contineantur, non piget, inde excerptum hætenus allatis interfere-
re, hoc verborum ambitu: Inter hosce molestiarum aculeos, quos antecedens oppositæ spei iucunditas acerbiores reddebat, nonnihil lætitiæ adpersit Pontifici *singulare munus Henrici VIII. Britannia Regis*. Hic non modo Lutherana hæresi aditum in sua regna severissimis denuntiationibus interdixerat, sed etiam, uti iunior disciplinis operam dederat ad vitam Ecclesiasticam exercendam, dum frater natus maior adhuc viveret, ita studuit conquesta sibi literarum decora in causa tam celebri palam facere. *Doctum ergo volumen in aliquot Martini errata lucubravit*, voluitque, *ut a suo Romæ Legato in Senatu Vaticano Pontifici offerretur VI. Non. Octobris, (An. 1521.)* binis hisce versibus, qualescunque illi sint, adiectis:

*Anglorum Rex Henricus, Leo Decime, mittit
Hoc opus, & fidei testem & amicitia.*

Magno hinc gaudio affectus est Leo, re non tam per se ipsam æstimata, quam ob faustum auspiciū oprati negotii, quod

D 2

ipse

ipse cum Henrico agitabat. --- *Interim Leo,*
gratiis amplissime Regi actis, *Indulgentiam*
impertiit cuicumque eius librum lecturo; ipsi
vero Auctori exoptatum ab eo titulum, FIDEI
DEFENSORIS: *quem ne quis forte per levi-*
tatem concessum existimet, & quasi parvi
pretii donum, quippe tantummodo aura
sonoque conflatum, haud equidem reticebo,
Romæ diu & accurate super eo consultum. Ete-
nim Thomas Cardinalis Volsus, Eboracensis
Archiepiscopus, qui tunc non modo Re-
gi fidissimus, sed pene arbiter eius sensa
moderabatur, a Leone petierat, ut illum Prin-
cipem specioso aliquo titulo decoraret, prout ab
Apostolica Sede duo maximi Christiani
Orbis Reges. In consessu Purpuratorum
(d. 10. Iun. A. 1521.) ea petitione propo-
ta, variatum sententiis. Alii censebant,
nullam causam adesse novi nominis confe-
rendi; alii dixere, a Iulio II. Regem Gal-
liæ titulo Christianissimi spoliatum, dona-
tumque Britanniae Regem, uti de Romana
Ecclesia bene meritum; unde tunc etiam
videri, Regis illius studio in proscribendo
Luthero parem aliquam remunerationem
rependendam. Varii tunc tituli excogitati,
ceu, APOSTOLICI, qui minime placuit,
quippe

quippe qui, quamquam alicui prius Regi concessus, proprius Pontificis videbatur; **PROTECTORIS FIDEI, ORTHODOXI,** *vel FIDELIS, vel ANGELICI*, alludendo ad nomen *Anglici*; quod tamen plus ioci quam decoris pro se gerebat. Consideravit Pontifex, eiusmodi titulum seligendum esse, qui ceteris Regibus offensionem non foret: atque ad eam rem commemoravit *Ægidius Cardinalis Viterbiensis*, conquestum *Maximilianum Cæsarem*, ob insignem **CHRISTIANISSIMI** titulum Regi Gallie datum; propterea quod Cæsares in publicis Ecclesiæ precibus eodem appellabantur. Nihil tamen aliud tunc decretum, nisi ut Pontifex varios notaret titulos, scriptosque ad singulos Cardinales mitteret, quo impendentes quantum par erat opera, tandem statuerent, an ex iis aliqui comprobandi, quibus cum *Volseo* communicatis, Rex, quem præ ceteris mallet, eligeret. Cum vero quarto post mense (d. 20. Octob. An. 1521.) offerretur Regis nomine ab eius Oratore laudatus *Henrici liber* in Senatu Purpuratorum, emicaretque in Patribus singularis voluptas ex ea Regiæ pietatis in Fide tuenda significatione; Pontifex opportunum duxit, de integro ibi proponere tituli concessionem. Im-

probabant plerique titulum pluribus conflatum vocibus, cuiusmodi erat DEFENSOR FIDEI, eumque maluissent qui unica voce proferretur, ceu aliorum Regum tituli; unde tres huius formæ positi & comprobati; ORTHODOXVS, FIDELISSIMVS, GLoriosVS. Verumtamen quo maioris benevolentiae declaratione Patres Regi responderent, sancitus est titulus FIDEI DEFENSOR, si nominatim expeteretur a Rege. Illum autem Rege petente, Diploma fuit editum, unaque Litera Pontificia conscripta, & utraque in alio Senatu recitata & comprobata. (d. 26. Octobr. An. 1521.) Adeo Rex cognomen illud expetiit, quo aliquot annis cohonestatus, perennem impietatis infamiam sibi cumulavit eodem turpius violato.

XVIII.

Quod *Versus* libro Regis adiectos attinet, aliter eos legere licet dispositos in superiore §. 7. & aliter in preced. §. 17. Illic enim in 3. lineolas, heic in 2. sunt divisi: illic solum in dativ. *Leoni*, heic addito numero in vocativ. *Leo Decime*: illic sine expressa metri lege, heic iuxta eam collocati, quantitatibus tamen ratione in voc. *Decime* susque deque habita. Cui autem præ alia
acce-

accedendum sit sententiæ, non facile quis, nisi vel *αὐτόματος*, vel ab eo rite informatus, pronunciaverit: Coniecturæ autem si locus esset relinquendus, tristichio primæus quin tribuendus sit haudquaquam dubitarem.

XIX.

Non tantum Reges, sed *Reginas* quoque *Angliæ* titulum hunc virilem assumsisse, clarum satis est ac manifestum: ita enim in historiis legitur; MARIA D. G. *Angliæ, Franciæ & Hiberniæ Regina, Fidei Defensor*: quanquam & nonnunquam titulus occurrat iste; MARIA D. G. *Angl. Franc. & Hibern. Regina, Fidei Defensatrix*. Pari & Elizabetha modo eum in masculino adhibuit, e. g. ELIZABETHA D. G. &c. *Defensor Fidei*. Aliquando tamen & *Fidei Defensatrix* nomen eidem tributum, ut in *Literis Cleri Anglicani* ad Reg. Elizabeth. An. 1580. apud Fuller. *Hist. Eccl. cent. 16. lib. 9. f. 120.* Ratio autem cur masculino hoc titulo Reginæ hæ fuerint usæ, reddi solet ista, quod munus Regium gesserint; quemadmodum & in LL. *Mulier Procurator, Mulier Defensor, Mulier Iudex, Mulier Tutor &c.* nominatur, quoties illa mascula munia obit:

teste *Rumel. ad A. B. part. 3. diss. 2. §. 20.* Neque dubii quicquam eo nomine Reginis illis motum, nisi quod in Hispania *Archiepiscopus Toletanus, Cass. Quiroga, & Inquisitores Hispalenses*, ex Religionis odio, cum in Elizabetha titulum non admiserint. Sed missus illo tempore *Ioh. Smithus* in Hispaniam, iniuriam hanc tanta prudentia retorfit, ut gratias ab Hispano retulerit, qui Archiepiscopo offensior, Legatum, ut apud Reginam dissimularet, rogavit, & attributum illud admitti, severe imperavit, *Camden. l. c. part. 2. pag. 290. seq.* Quando autem apud *Guil. Camden. part. 1. Histor. Elizabeth. Angl. Regin. pag. 2.* verba reperiuntur hæc: *Parlamento soluto eam (Elizabetham) tubis clangentibus in maiori Westmonasterii Palatio, & statim in primario urbis Londini foro, Reginam Angliæ, Franciæ & Hiberniæ, Fideique propugnatricem* faustis populi acclamationibus & lætissimo applausu promulgarunt: ea non tam strictæ & in Aula Reg. usitatæ tituli prolationi, quam vulgari & lætabundæ gentis acclamationi adscribendum est.

XX.

Licet Protectoris voce Defensoris notio-
nem

nem exprimi haud insolitum esse sciam, in elogio tamen Regi Angliæ a Pontifice tributo, promiscue & synonymice hasce voces posse adhiberi, vel ideo illicitum, quod in examine Papali titulorum Regi conferendorum, titulus *Protektoris Fidei*, a Cardinalibus posthabitus, atque *titulus sanctus fuerit*, *Fidei Defensor*: qui certe tanto magis etiam retinendus, quanto minus in titulis recedendum est ab ipsa vocum strictissima assignatione. Haudquaquam igitur *Hofmanni* probanda erit consuetudo, quando in *Lexic. Univ. Tom. I. voc. Leo X.* hac verborum usus est serie: *Henricum VIII. quod contra Lutherum scripsisset, Protektoris Fidei elogio ornavit.* Neque alia quam rhetorica & encomiastica a privato duntaxat homine profecta inscriptio illa censenda est, quæ in Mappæ Geographicae Regni Angliæ & Principatus Walliæ dedicatione, typis *Iohn. Overton An. 1695. Londini* excussa lucem adspexit, h. m. *Guilielmo III. D. G. Angliæ, Scotiæ, Franciæ & Hiberniæ Regi, Religionis & Libertatis oppressæ Liberatori ac Defensori.* Alias vero *Protektoris* trium Regnorum Angliæ, Scotiæ & Hiberniæ titulo

Io Olivier. Cromvellum radiasse, notius est, quam ut prolixè debeat heic exponi: An autem is ipse titulo pariter *Defensoris Fidei* unquam usus fuerit, nunc mihi est incompertum; in iuramento tamen, quod in solenni & publica *Protectoris* tituli assumptione præstitit, verbis eum usum fuisse constat seqq. Iuro, *me defensurum* omnibus viribus, zelo & cura *Religionem Protestantium Reformatam*.

XXI.

Si stricte *Pontificia Bulla* inhærendum sit, *ordo quoque & situs vocum* sanctè observandus foret, atque hinc *Fidei Defensor*, minime vero *Defensor Fidei* dicendum, si autem iuxta Parlamenti sanctionem collocatio earum instituenda, non *Fidei Defensor*, sed *Defensor Fidei* valeret. De cetero si *grammaticæ* verborum ordo consideretur, poni posse par illarum vocum arbitror, prout numerus exegerit orationis. Hodie sane quin utroque possit dici scribere modo, nullum est dubium.

XXII.

Præter honorificum *Fidei Defensoris* titulum Regi a Papa tributum, *Lectoribus* insuper *Regi Libri indulgentias* esse concessas,
Palla-

Pallavicinus exposuit in supra adducto §. 17. pag. 16. loco, ubi inter alia hæc quoque sunt obvia: *Leo*, gratiis amplissime Regi actis, *indulgentiam impertiit cuicunque eius librum lecturo*. Simile quid *Lutherus* videtur innuere, quamvis non sine ironico dicendi charactere, quando cit. Tom. II. len. fol. 133. in Literis responsoriis ad Regis librum de VII. Sacramentis An. 1522. post præmissa nonnulla, ita scripsit: Ich höre auch sagen / man habe zu Rom dem König von Engelland ein Titel zu Lohn geben / daß er soll Defensor Ecclesiæ heißen / ein Schutzherr der Kirchen / und Ablass austheilet / die sein Buch lesen. Und ich bestätige den Titul und Ablass auch / und düncket mich des Büchlings wehrt seyn. Aber ich gebe keinen Ablass meinen Lesern / und bitte Gott / daß Er mich ja nicht lasse in der Kirchen seyn / da der König von Engelland Schutzherr ist.

XXIII.

Nequaquam eorum in sententiam possum abire, qui sibi persuadent, eundem illum titulum Imperatores quoque Romanos, causis præcipue urgentibus, adhibuisse: præterquam enim quod non facile exemplum

emplum aliquod producetur, quo simile quid observatum fuisse posset evinci, profecto si quæ etiam afferri solent, ea sic comparata sunt, ut non ceu distinctivum ab aliis orbis christiani Principum elogiis agnomen afferant, & simpliciter binario duntaxat Fidei Defensoris vocum numero absolvantur, sed, ceu officii characterem declarantia, insigne *vel* veri summique, *vel* S. Christianæ Ecclesiæ, *vel* Patroni & Advocati nominum adiectione, capiant incrementum. Quapropter in exemplum usurpati ab Imperatoribus Romanis tituli Defensoris Fidei haud recte quis adduxerit *Carolus V.* quando is in *Literis ad Ordines & Status S. Imperii* Doctrinæ Lutheranæ causa *An. 1521. Vormatiæ* promulgatis, verbis usus est seqq. Nachdem des Allmächtigen Gottes unmäßliche Güte / zu Beschirmung und Mehrung seines H. Glaubens / uns mit viel Königreichen und Landen / und mehrern Macht / denn vor manig Jahren / je einen unsern Vorfahren / am Reiche fürsehen und begabt hat. Et deinceps ibidem: Bey den Peenen in Päpstlicher Bullen begriffen / die Sein Heiligkeit uns / als des Christlichen Glaub

Glaubens wahren und obersten Beschirmer / und des H. Pabstl. Stuls / und der Röm. und gemeiner Christlichen Kirchen *Advocaten* / durch sein und desselben Stuls Orator und Botschaft / so sein Heiligkeit deßhalben sonderlich zu uns verordnet / zugesandt hat. *Multo minus Statibus S. Rom. Imperii*, eo, quo *Regibus Angliæ iure*, hunc titulum competere asserendum erit, utut *in Literis* ab eodem *Carolo ad Comites Mansfeldios, Noribergæ A. 1524.* exaratis verba extent hæcce: Daß wir uns versehen die Stände des H. Reichs / als Schirmer und Schützer des H. Christlichen Glaubens / solchem unsren zu Wormbs / mit Bewilligung Churfürsten / Fürsten und Ständen ausgegangenen Mandat, gehorsamlichen gelebt / nachkommen / und dasselbig gehandhabt haben.

XXIV.

Ceterum antiqua aliqua tituli *Defensoris Fidei* vestigia extant *in Archivis Eliensibus*, Registro Th. *Arundel*, *Episcopi Eliensis*, A. C. 1384. ubi Rescripti Regii ad Archiepiscopum & Suffraganeos eius verba hoc se ordine excipiunt: *Nos Zelo Catholicæ Fidei, cuius defensores & sumus, & esse volumus,*

auto-

*autoritatem vobis damus ad arrestandum & in
 prisonis vestris detinendum, omnes errorum &
 heresium predicatorum. Vid. Henr. Spelmann.
 Epist. Dedic. ad Carol. I. Reg. Angliae, in Tom.
 I. Concil. Angl. Quin e Regibus etiam An-
 glo-Saxonicis seculo post Christum natum
 septimo, Osuvaldum ceu strenuissimum
 Christianae Fidei propagatorem, usum fuis-
 se, Jac. Houvel. de preced. Reg. lib. I. cap. I.
 tradidit. Ut taceam, Carolum Valesium, de
 quo Io. Jac. Hofmannus in Lexic. Universal. ad
 voc. Carol. Vales. annotavit seqq. Carolus
 Valesius, cognom. *Defensor Fidei*, filius
 Philippi Audacis R. ex Isabella Arragonia:
 Caput Valesiae Familiae, quae regnum te-
 nuit 260. ann. ab ann. 1328. quo Philip-
 pus, filius eius regnare incepit, usque ad
 ann. 1589. quo Henr. III. obiit.*

XXV.

Sola *Defensoris* vox nescio an in cogno-
 men Principis alicuius Christiani abierit,
Alhagibum vero Regem quendam Arabum
 id sibi attribuisse, Rodericus, Archiepiscop.
Toletan. in Chron. Hisp. lib. 5. c. 13. ostendit;
 Propter peccata, inquit, *Veremundi*,
*Hispania Regis & Populi Christiani, Rex Ara-
 bum*

bum Alhagib se *Almanzor*, i. e. Defensorem nominari voluit: Alhagib idem est ac supercilium, quo oculi defenduntur, Almanzar autem defensio, eo quod multis victoriis gloriosus, se & suos strenue defendit.

XXVI.

Interdum vox *Catholica* voci *Fidei*, & vox *Acerrimus* voci *Defensoris* addita sunt, non quidem in titulo Regum Angliæ, sed in elogiis Romanorum Imperatoris & Regis Hispaniarum: Ita enim *Ferdinandus II.* in monumento quodam templi in monte albo *Bohemia*, vulgo *Weissenberg* / extructi in memoriam victoriæ a rebellibus *Bohemis* reportatæ appellatus est *Catholica Fidei Defensor acerrimus*, prout ex Inscripti-one id patet seq. Anno *MDCXXVIII. d. 25. Aprilis*, *Ferdinandus II. Imp. Semp. Aug. Catholica Fidei Defensor acerrimus*, pro gratiarum actione *Victoriæ*, contra *Rebelles & Hæreticos A. 1620. d. 8. Nov.* in Monte albo obtentæ, huius sacri Templi, *S. Mariæ de Victoriæ*, primum fundamentum posuit, *Urbano VIII. Pont. Max. Eleonora Gonzaga Imp. Hungariæ & Bohem. Rege Ferdinando III. Archiepiscopo Pragensi Cardinali Ernesto ab Harrach,*

rach, P. Henrico Generali Ord. Serv. B. Mariae Virg. Sic etiam Philippus III. Rex Hisp. in quadam Epigraphe Mediolani supra fores Palatii Iustitiae, ubi fontium carceres, Fidei Catholicae Defensor dictus est, quae exhibetur ab Octav. Boldon. in Epigraphic. fol. 17. h. m. Philippo III. Hisp. Reg. potentiss. Fidei. Catholicae. Defensore. Imperante. D. Petr. Enriquez. Azevedius. Fontium. Comes. Externi. Belli. Victor. & Domestici. Extinctor. Inviectus. Dexter. Amabilis. Sinistra. Formidabilis. Bene. Agentibus. Distributis. Praemiis. Improbis. Vero. Suppliciis. Carcerum. Fores. Regiae. Curiae. Obiecit. Vt. Principis. Advigilantis. Oculis. Fidissima. Sit. Iustitiae. Custodia. M.D.C.V.

XXVII.

Discrimen inter *Defensorem Ecclesiae* & *Defensorem Fidei* constituentes, id communiter arcessunt ex disticho quodam in Curia Londinensi adhuc hodie conspicuo, quod S. P. Q. L. cum Carolus V. Imp. Henricum VIII. Reg. Angl. visitaturus, Londinum venisset, pepigere:

*Carolus, Henricus, vivant Defensor uterque,
Henricus Fidei, Carolus Ecclesiae.*

In

In cuius quidem Pentametro, contra Græcæ originis indolem, altera in voc. *Ecclesie* syllaba correpta est, *Sedulii* forsan ad exemplum, qui eadem usus est licentia hoc in versu: *Ecclesiam pulchro Christus sibi iunxit amore.*

XXVIII.

Alias *Christiane* quoque vocis appositionem ad nomen *Fidei* reperire licet in illis Literis, quas *Osmani Turc. Imp. Legatus An. 1618.* ad Reg. Gall. *Ludovicum XIII.* pertulit, hac cum inscriptione: *Christiane Fidei gloriosissimo & potentissimo Defensori, Regum Antiquissimo, Nobilissimo Gentis Christianæ Arbitro, Galliarum Imperatori: ceu quidem refert Gabr. Barth. Gramondus Hist. lib. 3. p. m. 203.*

XXIX.

An *παροῦσα* dicendum sit *Sleidani*, quod is *Henricum Ecclesie Defensorem* in lib. 3. *de Stat. Relig.* appellavit, sane dubium mihi videtur. Vt enim iam non attingam, *Ecclesie* vocem *Fidei* nonnunquam significationem induere, cui quæso ignotum est, in narrationibus historicis generalia haud raro specialium vicem obtinere, & æquipollentia promiscue adhiberi, præsertim si

extra angustiores Curialis Styli cancellos
 Historicus aliquis versetur. Qua propter
 neque *Mart. Luthero* dica scribenda erit,
 quando is de Henrico Rege Angl. in *Tom.*
II. len. fol. 432. perhibuit, eum se pro de-
 fensore *Christiana Ecclesie Fideique* venditare:
 Quemadmodum enim *Ecclesie* voce adiecta
 defensionem Fidei uberius explicavit, ita
 non tam de titulo Henrico a Pontifice tri-
 buto, quam de vana Regis persuasione lo-
 quitur, quod nempe Fides per se satis po-
 tens ad se defendendam, alio, extra se,
 haut opus habeat defensore: multo minus
 etiam pro *invektiva, aut excessu, parteque*
abusus habenda sunt, quæ citato in loco
 heroico ex spiritu profecta comparent ver-
 ba serie seq. Die Schrift saget / daß der
 Christliche Glaube sey ein Fels der dem
 Teuffel / Tod / und aller Macht zu stark
 ist / und solche Krafft soll sich beschirmen
 lassen von einem Rinde des Todes / Hilf
 Gott / wie unsinnig ist die Welt. Also
 rühmet sich auch der König von Enger-
 land ein Beschirmer der Christlichen
 Kirchen und des Glaubens: Ja die
 Ungarn rühmen sich Gottes Beschir-
 mer / und singen in der Litanie; *Vt nos*
defen-

defensores Tuos exaudire digneris, Du wollest uns deine Beschirmer erhören. Ach daß etwann ein König oder Fürst wäre / der Christus Beschirmer würde / und darnach ein ander / der den Heil. Geist beschirmet / so menne ich wäre die H. Dreysaltigkeit / und Christus samt den Glauben nicht übel versehen.

XXX.

Singulari potius erga Fidem Evangelicam Zelo, quam ausui adscripserim temerario, quando *Stephanus Potskai*, Princeps Transilv. Religionis Evangelicæ Assertorem & defensorem acrem se vocavit, ceu ex titulo eius patet hocce: *Stephanus Potskai* divina Misericordia, Princeps Transilv. Moldav. & Valach. Dominus totius Hungariæ, & vicinarum partium, Moraviæ, Silesiæ & Stiriæ, Religionis Evangelicæ Assertor & defensor Acer, fidelis Turcici Imperii Tributarius, & abiuratus Iesuitarum & Pontificiorum hostis, Comes Zachularum & Hettorum.

XXXI.

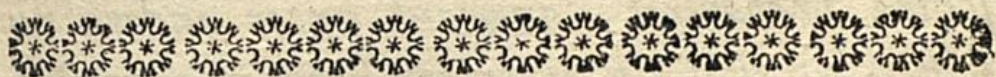
Licet *Iul. Cæs. Bulengerus* titulum Defensoris Fidei Regibus Angliæ, utpote Catholicam

licam Religionem non tam defendentibus, quam eierantibus, hodie haudquaquam competere, adversus *Is. Casaubonum* evincere fategerit, & *Iacobum Angl. Regem*, non tam *Fidei*, quam *Persuasionis suæ defensorem*, se vocare posse contenderit, tamen *Montacutius* Casaubonum defensurus, post plurima alia, retulit quoque ista: Narro tibi *Bulengere*, *Serenissimum M. Britanniae Regem*, esse *Fidei tuæ*, qualis illa demum cunque sit, si modo *Fidem* habeas ullam, scientissimum. *Fidei autem illius quæ defendi debet*, h. e. *Fidei illius*, quæ secundum *Iesum Christum* est, & æternam ac cœlestem veritatem, si quis unquam alius fuit, τῶν ἐν τάξει & ἐπὶ βασιλῶν, ab inunctis Regibus & inauguratis, & scientissimum & tenacissimum, & Defensorem ac etiam Propagatorem constantissimum. De cetero sufficit alio licito defensionis genere hunc titulum insignem esse, *arg. l. 16. ff. de usu & usufr. leg. Klock. l. Consil. 36. n. 2.* neque novum est, ea quæ ab initio utiliter constituta sunt, durare, licet in eum casum inciderint, a quo incipere non potuissent, ceu patet, *ex lib. 85. §. 1. ff. de Reg. l. merito* igitur *Reges Angliæ* hoc titulo, quo prius

prius usi sunt, adhuc hodie utuntur, præsertim peculiari Parlamenti decreto eum confirmante.

XXXII.

Sed manum de tabula: plura enim, argumentum præsens illustrantia ut adhuc afferantur, tempus in plura alia nunc partitum, permittere haud videtur. Interea ut Lector benevolus præsentem hanc qualemunque opellam æqui bonique consulet, sincerum meum est votum.

III.

DAN. GVIL. MOLLERI,
CENTVM DISTICHA,

Quorum initium & finis: DISCE MORI.

Præfatio Editoris.

Iungimus Dissertationi præcedenti Mollerianæ eiusdem Viri Cel. *Centum Disticha*, quibus *to Disce mori* pia, erudita grataque variatione expressit, & quæ merito integra in *Memoria Molleriana a Patronis, Collegis, Amicis, Vxore variis scriptis variis in locis celebrata,*